

Kriminalomsorgen
Åna fengsel

Sivilombudsmannen
Postboks 3, Sentrum
0101 Oslo

Deres ref:

Vår ref:
201716521-12

Dato:
13.06.2018

SVAR TIL BESØKSRAPPORT FRA ÅNA FENGSEL

Det vises til Sivilombudsmannens besøksrapport fra Åna fengsel i tidsrommet 13. – 15 november 2017.

Åna fengsel opplevde de besøkende som grundige og profesjonelle i sitt oppdrag, og vi viser til at det ble gjennomført befaring i fengselet, og samtaler med både innsatte og ansatte, uten nevneverdige innvirkninger på den daglige driften i fengselet.

Besøksrapporten brukes, og vil brukes i fremtiden som et verktøy i vårt forbedringsarbeid. Åna fengsel har etter mottak av rapporten arbeidet systematisk for å gjøre tiltak i samsvar med de anbefalingene Sivilombudsmannen har kommet med. Det har samtidig vært fokus på å bevare de områdene i rapporten som anses som tilfredsstillende ved fengselet. Videre har Tilsynsrådet opplyst at de også vil bruke besøksrapporten i deres arbeid i tiden fremover.

Anbefalingene i rapporten er av varierende karakter, fra anbefalinger som er relativt enkle å gjennomføre, til anbefalinger som er både ressurskrevende samt krever større tiltak og godkjenninger fra både kriminalomsorgen region sørvest og Kriminalomsorgsdirektoratet for å gjennomføre. Derfor vil det fremgå av vår gjennomgang at enkelte av anbefalingene ikke har blitt gjennomført, men det er nedsatt arbeidsgrupper som skal utrede mulighetene for å gjennomføre de enkelte anbefalingene.

Det bemerkes at de anbefalingene som retter seg direkte til forhold som hører under helseavdelingen ved fengselet sitt arbeidsområde vil bli besvart i et eget tilsvarende fra kommuneoverlegen.

Hver anbefaling vil i det følgende bli besvart punktvis.

Region Sørvest

Postadresse:
Dokumentsenter,
Postboks 694
4302 Sandnes

Besøksadresse:
Åna Nærbø

Telefon: 51 79 90 00
Telefaks: 51 79 91 00
Org.nr: 974736888

Saksbehandler:
Johnny Hellen

E-post: postmottak-
8410@kriminalomsorg.no

Fysiske forhold:

Åna fengsel bør vurdere umiddelbare tiltak for å bedre de fysiske forholdene i D-fløyen ved fengselet.

Åna fengsel har utredet et stort utviklingsprosjekt i samarbeid med Statsbygg. Dette arbeidet ble igangsatt på bakgrunn av en del fremtidige utfordringer Åna fengsel har identifisert. Åna fengsel ble opprinnelig bygget som en anstalt med tvangsarbeid for løsgjengere etter løsgjengerlovens bestemmelser, og tvangsarbeidet bestod i hovedsak av arbeid på gårdsbruket tilknyttet anstalten. Dette medfører at bygningene tilhørende Åna fengsel må karakteriseres som åpne, og mindre egnet for den type domssonere eller varetektsinnsatte som Åna fengsel har i dag. Fengselet har ikke perimetersikring, slik at den fysiske sikringen ved Åna fengsel består av veggene i fengselet. Ettersom Åna fengsel er et fengsel med høyt sikkerhetsnivå medfører dagens fangesammensetning at det er få innsatte som kan klareres for arbeid ute på fengselsområdet, og Åna fengsel anser det som en utfordring at det er for lite plass i selve fengselet til å sysselsette alle de 140 innsatte som soner på høy sikkerhet.

I utviklingsprosjektet har det vært tre hovedfokusområder:

1. **Perimetersikring.** Dette for å både ha et sikrere fengsel med et gjerde som ytre rømming / inntrengingshinder, men også for å kunne benytte nærområdet rundt fengselet med diverse verksteder, bygninger og uteområde for å gi et bedre tilbud til de innsatte. Det er også foreslått en indre deling av luftegården, slik at det er mulig å lufte alle de innsatte samtidig. I dag luftes de innsatte etasjevis, noe som medfører at de innsattes luftetid blir mindre enn den kunne vært dersom alle etasjene hadde luftet samtidig.
2. **Kapasitetsøkning.** Her er det foreslått å rive D-fløyen, og bygge ny fløy med tre etasjer. Åna fengsel deler Sivilombudsmannen oppfatning, og mener de fysiske forholdene på D-fløyen ikke har tilfredsstillende standard. En ny D-fløy vil gi oss tilfredsstillende fasiliteter for de innsatte som soner på D-fløyen. Det er også foreslått å bygge to nye avdelinger med plass til 8 innsatte per avdeling i den eksisterende gymnastikksalen. Flere mindre avdelinger vil kunne gi oss bedre muligheter til å utvikle et differensiert soningstilbud for ulike typer innsatte.
3. **Bedre sysselsettingstilbud til innsatte.** Under dette punktet ligger bedre utnyttelse av bygningene på området ettersom disse bygningene da havner innenfor perimetersikringen. En viktig del av prosjektet er en total rehabilitering av hoveddriftsbygningen på området, det tidligere fjøset. Hoveddriftsbygningen skal endres slik at skolen, og verksteder kan plasseres der. Det er også planlagt bedre fasiliteter for helsetjenesten, samt lokaler til andre formål som for eksempel servicetorg for innsatte og kontor, eller fasiliteter for andre eksterne samarbeidspartnere i hoveddriftsbygningen. Perimetersikringen medfører også at det blir frigjort kapasitet inne på fengselet, slik at det kan brukes mer ressurser på de mer krevende, eller utfordrende innsatte.

Som det fremgår av denne korte prosjektbeskrivelsen mener Åna fengsel at dette utviklingsprosjektet vil medføre at flere av anbefalingen fra Sivilombudsmannen oppfylles. Åna fengsel vil få tilfredsstillende fasiliteter på D-fløyen. Videre vil det medføre et bedre sysselsettingstilbud for de innsatte, økt utetid fra cellene og et sikrere område. Dette vil også være en bedre utnyttelse av bemanningen, noe som vil være en fordel for de innsatte. Åna fengsel mener utviklingsprosjektet vi vil være et vesentlig steg i rett retning for at Åna fengsel skal kunne innfri flere av forholdene påpekt av Sivilombudsmannen.

Statsbygg som eier og drifter fengselets bygninger og området har utredet dette utviklingsprosjektet i samarbeid med Åna fengsel. Det er etablert en prosjektbeskrivelse med

fullstendige tegninger, beregninger og kostnadskalkyler. Dette ble ferdigstilt høsten 2016 og oversendt Kriminalomsorgsdirektoratet for videre behandling. Det er et forholdsvis kostbart prosjekt, men prosjektet vil gi Åna fengsel i overkant av 200 moderne soningsplasser med et godt og fremtidsrettet innhold.

Dette prosjektet ligger i påvente av KVV (konseptvalg utredning) for vestlandet. Denne KVV'en er startet opp i vår, og forventes ferdigstilt i løpet av 2018. Åna fengsels håp er at utviklingsprosjektet ved Åna blir besluttet iverksatt.

Det bør sikres at de innsatte ved avdelingen uten eget toalett har tilgang til dette når de har behov for det, uansett tid på døgnet.

Åna fengsel har rutine på dette, og i rutinen følger det at innsatte som har behov for toalett på natten skal gi beskjed til sentralen via callinganlegget. Sentralen vil da videreformidle dette til betjentene på den aktuelle avdelingen, som deretter vil følge innsatte på toalettet. Dette kan medføre at det går en kort stund fra den innsatte gir beskjed, til han blir fulgt til toalettet, avhengig av pågang på avdelingen. Det er imidlertid fokus på at disse henvendelsene skal gjennomføres på så kort tid som mulig av hensyn til innsatte.

Innsatte som er ilagt restriksjoner av retten, eller som har begrenset mulighet til fellesskap med andre innsatte, bør sikres et tilfredsstillende luftetilbud.

Åna fengsel er i dialog med Statsbygg angående utbedring av luftegård, og for å undersøke hvilke muligheter det finnes til utbedring. En mulig løsning kan være å slå sammen de fire eksisterende stråleluftecellene tilhørende avdeling C1 til to strålelufteceller. Dette vil således øke arealet av stråleluftecellene til det dobbelte. Videre er det dialog med Statsbygg angående å bygge et lite tak over stråleluftecellene, slik at de innsatte har mulighet for å stå under taket ved dårlig vær. Taket vil være utformet slik at utsyn ikke reduseres særlig.

Innkomstrutiner:

Fengselet bør sikre at alle innsatte ved innkomst mottar oppdatert informasjon om sine rettigheter og fengselets rutiner, og at informasjonsheftet også er tilgjengelig på alle avdelingene.

Alle innsatte skal få informasjonshefte ved innsettelse. At enkelte innsatte ikke har fått heftet utlevert ved innsettelse, skyldes således menneskelig svikt. For å forhindre at dette gjentar seg, har Åna fengsel tatt en gjennomgang av dette for de ansatte det gjelder. Videre ligger informasjonsheftet tilgjengelig på alle avdelingene, i tillegg til at informasjonsheftet er tilgjengelig på infokanalen på tv i hver celle. Kriminalomsorgsdirektoratet har også utarbeidet en brosjyre om fengselshverdagen som finnes på ti forskjellige språk.

Aktivisering og sysselsetting:

Fengselet bør umiddelbart iverksette tiltak som sikrer at alle innsatte som ikke er ilagt restriksjoner, har anledning til å tilbringe minst åtte timer utenfor cellen hver dag, inkludert i helgene.

De eksisterende rutineene er et resultat av Åna fengsel sitt arbeid med å ivareta sikkerheten til de innsatte og de ansatte. Åna fengsel ser imidlertid at utetiden fra cellen ligger under anbefalingen i internasjonale retningslinjer, som påpekt i besøksrapporten. Av denne grunn har fengselet satt ned en arbeidsgruppe bestående av assisterende fengselsleder, inspektør høy sikkerhet, og flere

fengselsførstebetjenter, som er i gang med å gjennomgå de eksisterende rutinene for å undersøke om det er mulig å øke utetiden fra cellen.

Et konkret tiltak som kan være mulig å gjennomføre for å øke utetiden fra cellen er å øke sysselsettingstilbudet. Åna fengsel er derfor i prosess med å tilsette to ekstra verksbetjenter som vil kunne sysselsette flere innsatte. Videre vil fritidsleder få en mer direkte rolle i aktiviseringen av de innsatte. Det vurderes også å opprette en ny stilling for å tilby de innsatte som i dag ikke har, eller ikke benytter seg av det eksisterende aktivitetstilbudet, en meningsfylt tilrettelagt aktivitet. Det presiseres imidlertid at et tilbud om åtte timer daglig fellesskap ikke er noe som følger av lov, forskrift, forarbeider eller retningslinjer. Utgangspunktet etter gjeldende norsk rett er at innsatte så langt det er praktisk mulig skal ha adgang til fellesskap med andre innsatte under arbeid, opplæring, program eller andre tiltak, og i fritiden, jf. straffegjennomføringsloven § 17.

Miljø og trygghet:

Fengselet bør sørge for at kontaktbetjentordningen fungerer tilfredsstillende.

Det fremgår av besøksrapporten at de aller fleste innsatte var informert om hvem som var deres kontaktbetjent. At flere innsatte hadde liten eller ingen kontakt med sin kontaktbetjent, og således var misfornøyde med ordningen er noe Åna fengsel tar på alvor. Åna fengsel vil derfor ta en gjennomgang av de gjeldende rutinene for kontaktbetjentordningen med betjentene. Region sørvest gjennomfører årlig en brukerundersøkelse for de innsatte hvor de vurderer hvor godt kontaktbetjentordningen fungerer. Resultatene fra denne undersøkelsen brukes aktivt for å forbedre kontaktbetjentordningen.

Isolasjon og utelukkelse fra fellesskapet:

Fengselet bør umiddelbart sørge for at det blir installert lysdimmer på alle sikkerhetscellene.

Dette er utbedret.

Fengselet bør sikre at all transport av innsatte til sikkerhetscelle skjer på en forsvarlig måte som også ivaretar den innsattes sikkerhet og verdighet.

Som påpekt i besøksrapporten er sikkerhetscellene plassert i underetasjen. Dette medfører at innsatte må forflyttes flere hundre meter, og ned en eller flere etasjer for å komme til sikkerhetscellen. Åna fengsel har derfor i enkelte situasjoner vært tvunget til å benytte en transporttralle for å transportere innsatte til sikkerhetscelle. Dette for å sikre en forsvarlig overføring til sikkerhetscellene. Intensjonen bak bruken av transporttrallen er å sikre at overføring til sikkerhetscellen skjer på en forsvarlig måte uten at innsatte eller ansatte risikerer å skades i transporten. Åna fengsel ser imidlertid at den transporttrallen som har vært benyttet kan fremstå som en nedverdiggende måte å transportere innsatte på, og bruken av denne har av den grunn opphørt. Åna fengsel vil imidlertid i samråd med Kriminalomsorgsdirektoratet forsøke å finne en mer human metode å transportere innsatte til sikkerhetscellen på.

Innsatte som plasseres på sikkerhetscelle bør sikres meningsfull og tilstrekkelig menneskelig kontakt. Dette inkluderer hyppig meningsfull kontakt for innsatte som er vurdert til å stå i fare for å ville ta sitt eget liv.

I retningslinjene til straffegjennomføringsloven fremgår det at innsatte skal ha tilsyn av tilsatte minst en gang per time. Åna fengsel gjennomfører imidlertid tilsyn hvert 30. minutt for innsatte på sikkerhetscelle. Dette tilsynet innebærer visuell sjekk av den innsatte. Dersom innsatte er

mottakelig for samtale, blir han spurt enkle spørsmål vedrørende hans situasjon. Innsatte sikres slik menneskelig kontakt minimum hvert 30. minutt ved plassering i sikkerhetscellen.

Det bør sikres daglig tilsyn i sikkerhetscelle av helsepersonell

Denne anbefalingen vil bli besvart av helseavdelingene, i deres svar til besøksrapporten.

Dersom den innsatte på sikkerhetscelle ber om å få kontakt med advokat bør fengselet legge til rette for det.

Åna fengsel har laget en rutine hvor innsatte som ønsker å kontakte sin advokat, gir beskjed om dette til fengselsbetjenten under tilsyn. Fengselsbetjenten vil da videreformidle beskjeden til innsattes advokat.

Åna fengsel bør systematisk arbeide for å forebygge bruk av sikkerhetscelle overfor mennesker som er vurdert til å stå i fare for å ta sitt eget liv.

Det er stort fokus blant de ansatte på å forebygge bruk av sikkerhetscelle slik at dette bare brukes når forholdene gjør det strengt nødvendig. Ett tiltak som kan redusere bruken av sikkerhetscelle med selvmordsnære innsatte, er som påpekt i besøksrapport, økt kontakt med den innsatte. Dette er et synspunkt Åna fengsel deler, men grunnet reduksjon i budsjettet for kriminalomsorgen, er fengselet tvunget til å redusere bemanningen. Åna fengsel kan da være nødt til å bruke sikkerhetscelle i de tilfeller hvor det foreligger selvmordsrisiko, ettersom det ikke er kapasitet til å ha forsterket tilsyn med innsatte på avdelingene.

Innsatte på sikkerhetscelle bør gis mulighet for opphold utendørs, særlig der oppholdet varer utover 24 timer.

Dersom den innsatte skal flyttes fra sikkerhetscellen til luftegården for å få et opphold i friluft, krever dette at den innsatte må flyttes en etasje og flere hundre meter. Åna fengsel er av den oppfatning at dersom det er forsvarlig å gjøre dette, bør den innsatte ikke være på sikkerhetscellen, ettersom da mindre inngripende tiltak kan være tilstrekkelig. Dersom Åna fengsel hadde hatt en luftegård i nær tilknytning til sikkerhetscellene, kunne dette stilt seg annerledes. Det presiseres at det ikke er et krav etter gjeldende lov, forskrift, forarbeider eller retningslinjer at innsatte på sikkerhetscelle skal tilbys daglig opphold utendørs.

Innsatte bør som hovedregel få ha på seg vanlige klær under oppholdet på sikkerhetscelle. Ved akutt selvmordsrisiko hvor det av sikkerhetsmessige hensyn ikke er tilrådelig for den innsatte å benytte egne eller fengselets klær, bør den innsatte få tilbud om rivesikre selvmordsforebyggende klær.

Åna fengsel har besluttet at innsatte som hovedregel skal få ha på seg vanlige klær under opphold på sikkerhetscelle. Ved akutt selvmordsrisiko hvor det av sikkerhetsmessige hensyn ikke er tilrådelig for den innsatte å benytte vanlige klær, vil den innsatte få tilbud om rivesikre selvmordsforebyggende klær. Rivesikre klær vil derfor bli bestilt innen kort tid.

Alle vedtak om bruk av sikkerhetscelle bør inneholde en konkret beskrivelse av hvilke mindre inngripende tiltak som har vært forsøkt, og hvorfor disse ikke har ført frem.

Det har blitt gjennomført egen opplæring på dette for fengselsførstebetjenter og vikarer i 2017.

Fengselet bør prioritere å protokollføre tiltak iverksatt for å sikre at sikkerhetscelle ikke benyttes lengre enn absolutt påkrevet.

Åna fengsel vil sørge for at det protokollføres hvilke tiltak som iverksettes for at oppholdet i sikkerhetscelle kan avsluttes, i samsvar med anbefalingene fra Sivilombudsmannen.

Fengselet bør gjennomgå behov og rutiner for bruk av sikkerhetsseng.

Vedrørende plasseringen av sikkerhetssengen har Åna fengsel endret det slik at sikkerhetssengen nå er tildekket når den ikke er i bruk, for å sikre at den at innsatte ikke ser den ved innsettelse i sikkerhetscellen. Vedrørende bruken av sikkerhetssengen, viser besøksrapporten at denne kun har blitt benyttet to ganger i 2016, og den ble kun benyttet en gang i hele 2017. Åna fengsel er av den grunn uenig i Sivilombudsmannens vurdering i at terskelen for å benytte sikkerhetssengen har vært urovekkende lav.

Vedrørende plassering av ansatte som har tilsyn med innsatte i sikkerhetsseng, vil plasseringen av disse i forhold til sengen vurderes i hvert enkelt tilfelle. Eksempelvis vil fengselsbetjentene plassere seg foran innsatte i de tilfeller hvor det er hensiktsmessig med menneskelig kontakt. I tilfeller hvor innsatte er utagerende og eksempelvis spytter mot fengselsbetjentene, vil disse plassere seg bak ham.

Fengselet bør analysere årsaker til utelukkelse etter straffegjennomføringsloven § 37, og vurdere tiltak for å redusere antall vedtak og lengden av disse.

Åna fengsel ønsker først å bemerke at alle som utelukkes fra fellesskapet får vedtak som innsatte kan påklage. Det er således ingen innsatte som har blitt utelukket fra fellesskapet uten å ha fått vedtak på dette.

Åna fengsel har satt i gang arbeid med analysere årsakene til utelukkelse etter straffegjennomføringsloven § 37 basert på eget ønske. Et eget utvalg bestående av assisterende fengselsleder, to inspektører, og flere førstebetjenter vil se nærmere på dette for å analysere årsakene til det høye tallet av utelukkelse etter eget ønske, og se på hvilke tiltak som kan iverksettes for å redusere både antallet og varigheten av disse. Aspirantene ved Åna fengsel vil også brukes i dette arbeidet, i håp om å få nye synspunkt og meninger i analysearbeidet. Aspirantene vil derfor få en prosjektoppgave hvor dette blir temaet. Det vil også bli gjennomført en undersøkelse med flere innsatte som er utelukket etter eget ønske, for å forsøke å kartlegge hvorfor de ønsker dette, og hvilke tiltak som kan gjøres for å forhindre at dette skjer.

Videre er det besluttet at fritidsleder skal benyttes til å aktivisere de innsatte som er utelukket fra fritidsfellesskapet, i håp om at dette kan redusere antallet av innsatte som er utelukket etter eget ønske.

Rutinen for anmodning av forlenget utelukkelse utover 14 dager har blitt endret slik at etasjeleder i samråd med inspektør kontinuerlig vurderer nødvendigheten av dette, og det blir avholdt daglige møter med oppfølging av de isolerte.

Som det fremgår av rapporten har flere innsatte og ansatte påpekt at flere innsatte velger å isolere seg ettersom de ikke ønsker å være på større avdelinger. Åna fengsel har imidlertid en gammel bygningsmasse preget av store avdelinger som gjør det vanskelig å legge til rette for innsattes ønske om å sone på mindre avdelinger uten større ombygninger.

Andre inngripende tiltak:

Det bør vurderes to-trinnsvisitasjon eller andre tilsvarende metoder som gjør visitasjonsprosessen så skånsom som mulig og det bør benyttes mannlige betjenter til visitasjon.

Åna fengsel sin visitasjonsrutine er i henhold til gjeldende regelverk.

Urinprøvetaking bør gjennomføres med kun mannlige betjenter tilstede.

Åna fengsel har over 40% kvinnelige fengselsbetjenter, og det er derfor ikke mulig at alle urinprøver blir gjennomført med kun mannlige betjenter tilstede. Videre er Åna fengsels praksis vedrørende urinprøvetaking i henholdt til gjeldende regelverk.

Helsetjenester:

Fengselet bør sørge for at alle henvendelser til helseavdelingen, herunder tannlege, fysioterapeut, psykiater, behandles fortrolig. Innsatte bør informeres om at samtalelapper som gjelder innsattes helseforhold kan legges i lukket konvolutt og konvolutter bør legges åpent tilgjengelig for alle innsatte. Felt for fengselsbetjents underskrift på samtalelapper til helsetjeneste bør fjernes umiddelbart.

Denne anbefalingen er gjennomført.

Etter at Åna fengsel mottok rapporten har vi vært i dialog og hatt møte med helseavdelingen, fengselslege og kommuneoverlege for å gjennomgå anbefalingene i rapporten. Vi har også hatt en gjennomgang av de krav til helsetjenesten som fremgår av straffegjennomføringsloven med tilhørende retningslinjer. Slik det fremgår av innledningen, skal imidlertid helseavdelingen ved kommuneoverlegen besvare de anbefalingene som går direkte på helseavdelingen i et eget svarbrev.

Kontakt med omverden:

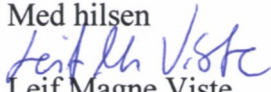
Fengselet bør vurdere muligheten for at innsatte får benytte egne klær ved besøk.

Fengselsleder har besluttet at innsatte skal få benytte egne klær ved besøk, i henhold til anbefalingen.

Fengselet bør, i samråd med overordnet myndighet, se på muligheten for å etablere en løsning for bruk av alternative kommunikasjonsmidler.

Åna fengsel har besluttet å innføre bruk av Skype for innsatte. I utgangspunktet vil det tilrettelegges for at innsatte med foreldreansvar kan bruke Skype til å ha økt kontakt med sine barn. Åna fengsel anslår at dette vil være klart for bruk innen utløpet av 2018.

Med hilsen

Leif Magne Viste
Fengselsleder

Morten Rør
Assisterende fengselsleder

Kopi: Kriminalomsorgen region sørvest, Kriminalomsorgsdirektoratet